

Fire generationer af en spillemandsfamilie - fra Peder Pøhl til Lilian og Gitte Vammen

Af Anders Chr. N. Christensen

I 1975 kom jeg i forbindelse med Thorkild Knudsen, som var leder af Folkemusikhuset i Hogager, der var en afdeling af Dansk Folkemindesamling. Folkemusikhuset lå som naboby til Feldborg, hvor min mors familie kom fra. I sommerferien 1977 blev jeg ansat til bl.a. at samle oplysninger om spillemanden Peder Pøhl, hvis navn de ansatte ofte havde stødt på. Det blev en forholdsvis let sag, da jeg kunne starte med min egen familie og dennes omgangskreds.

Thorkild Knudsen mente også, at det var vigtigt at kontakte en gren af Peder Pøhls familie, fætrene Helge og Thomas Ingolf Sørensen fra Timring, som var børnebørn af Peder Pøhls broder, og som også spillede musik efter Peder Pøhl. Thomas Ingolf Sørensen besøgte jeg i vinteren 1978, hvor Lilian Vammen også var til stede, og senere samme år besøgte jeg Helge Sørensen, der boede i Haunstrup. Lilian Vammen spiller spillemandsmusik i fjerde generation i en spillemandsfamilie. Siden 1978 har hun spillet harmonika sammen med Gitte Vammen i duoen ”Lyngtotterne” og de var fra 1982 til 1999 professionelle musikere. I den periode har de især spillet til private fester som bryllupper, sølvbryllupper, fødselsdagsfester og foreningsfester.

Dansemusikken da bestod mest af moderne musik, med enkelte melodier fra familierepertoiret. Men samtidig med, at de har spillet den moderne musik, har de holdt fast i den traditionelle familiemusik,

som de de første år spillede sammen med faderen Thomas Ingolf Sørensen på violin og Helge Sørensen på harmonika.

Foto Svend Nielsen 1984

Thomas Ingolf Sørensen (1925-2006) spillede violin, og Helge Sørensen (1930-2007) spillede harmonika i tredje generation. Begge var født i Timring vest for Herning. Begge fædrene Axel Sørensen (1888-1973) og Thomas Sørensen (1899-1972) spillede diatonisk harmonika, bedstefaderen Marinus Sørensen (1854-1931) havde været spillemand på diatonisk harmonika, og bedstefaderens broder Peder Pøhl Sørensen (1850-1949), havde været aktiv violinspillemand til sin død.

Som unge var Aksel og Thomas Sørensen et populært par, men tiltagende stivhed i fingrene gjorde, at Axel Sørensen holdt op med at spille ude. Thomas Sørensen dannede et familieorkester ”Thomas Sørensen og sønner”, der havde sin storhedstid fra 1940 til 1949. Først var det Thomas Sørensens ældste søn, der sammen med Thomas Ingolf Sørensen kom med i orkestret i 1939, og Helge Sørensen kom med i 1945. Da Helge Sørensen kom

med i orkestret, spillede han udelukkende på diatonisk harmonika, men han fik hurtigt lært at spille kromatisk harmonika, som blev hans fortrukne instrument.

Thomas Ingolf og Helge Sørensen spillede kun ved private lejligheder i 1950'erne og frem til 1975, hvor de fik besøg af Steen Jagd Andersen, der indspillede et lydband til Folkemusikhuset i Hogager. I 1978 besøgte jeg Thomas Ingolf Sørensen og senere Helge Sørensen sammen med Jeppe Nørgaard. I løbet af 1980erne blev der iværksat et stort indsamlingsarbejde, og Helge og Thomas Ingolf Sørensen kom sammen med Lilian og Gitte til at medvirke ved et utal af seminarer og kurser som formidler af den vestjyske spillemandstradition.

Foto Stig Larsen 1983

Peder Pøhl Sørensen var født i Fjaldene i Nr. Omme sogn i 1850 og døde i Haderup i 1949. Han var kreativ i bredeste forstand. Som 17-årig købte han sig en violin, lidt senere en klarinet, og to år efter havde han gjort så meget fremskridt, at han kunne spille til bryllupper og legestuer. Han kom som 19-årig i håndværkerlære, hvor han blev uddannet smed, snedker, tømrer og

murer. Hans læremester mente, at det var en god ting at kunne udføre alt ved en nybygning. I 1877 giftede han sig med Ane Johanne Nielsen fra Hodsager. De bosatte sig som nybyggere på Feldborg Hede, midt mellem Holstebro, Herning og Skive. Her drev de en landbrugsejendom, hvor det lykkedes at opdyrke en betydelig del af deres hedelod. De oprettede samtidig en lille købmandsbutik i ejendommen. På det tidspunkt var Peder Pøhl landmand, købmand, snedker, tømrer, murer og spillemand. Peder Pøhls kone specialiserede sig i disse år som køgekone og tog med ud og lavede mad til fester. Efter ti år afhændede de ejendommen og byggede et mindre hus med en lille købmandsbutik uden landbrugsjord, som lå mere centralt i området.

Over for Peders Pøhls hus blev egnens første brugsforening opført. Derfor opgav Peder Pøhl sin egen butik og blev i stedet egnens første uddeler. Det var han kun i en kortere periode, men fortsatte som regnskabsfører i mere end 25 år. Peder Pøhl specialiserede sig nu inden for murerfaget. Var bl.a. i Norge i en periode, hvor han byggede bageovne. Gennem årene udviklede han stor færdighed i at udnytte naturmaterialer inden for murerfaget, især ved at mure med kampesten og flintesten. Det kom ham til gode i 1903, da han fik opgaven med at mure den nye kirke i Hodsager, der blev opført af kløvede kampesten.

Dette arbejde gav Peder Pøhl et økonomisk løft som gjorde, at han selv kunne bygge et kunstfærdigt hus i to etager. Foruden huset fik han råd til at sy et dansetelt, udstyret med gulv, borde og

bænke. Teltet blev udlejet ud til fester i et stort område. Han var som regel selv spillemand, og Ane Johanne var kogekone. Så det var ”En Lyw med Lyw i”, som hans datter Clara har udtrykt det.

Peder Pøhl solgte sit hus til sønnen og svigerdatteren i 1927, men blev boende på aftægt. Her fik han problemer med at udøve musik for svigerdatteren. Også det fandt Peder en løsning på. Han byggede sig et spillehus eller lysthus som han opførte på en høj i haven. Byggeriet afsluttede han som 85-årig med en 1½ meter høj stensætning. Foruden det var han med til at oprette egnens første husmandsforening og afholdsforening. Han bevarede et usædvanligt godt helbred til det sidste og kunne let til fods aflægge strækninger på 20 - 40 kilometer, blev ved med at danse og spille violin til sin død som 98-årig.

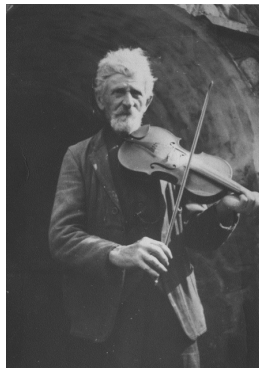

Foto Tage Lier Hansen 1940

Om Peder Pøhl kan man sige, at han var alsidig og initiativrig og var kreativ i bredeste forstand. – Min artikel beskriver det mangesidede menneske, men det interessante er beskrivelsen af Peder Pøhls rolle som spillemand. - Peder Pøhl fortæller i et interview: ”Der var så få der kunne spille og så mange der kunne danse”, og derfor var han altid villig til at lokke tonerne frem på violin eller klarinet. Det var ikke ualmindeligt, at gilderne varede flere dage i træk, og derfor kunne han naturligvis ikke arbejde om dagen. - Og som spillemand har han spillet til flere hundrede gilder. I et interview i anledning af hans 90-års fødselsdag i 1940 udtalte han. ”*Det var den Gang Skik ved Bryllupper at Spillemanden modtog de indbudte Gæster med Horn- eller Klarinetmusik, når Gæsterne ankom til Gildesgaarden.- Og den Gang var der ikke så lille et Bryllup paa Egnen, uden at der også var Musik*”.

Skikken med, at Peder Pøhl modtog gæsterne med musik, huskede flere af mine meddelere i 1970'erne. Flere havde også oplevet Peder Pøhl sidde på forreste vogn og spille brudeparret og gæsterne til og fra kirken. Der var også flere, der kunne fortælle om det sidste bryllup med forridere i Feldborg i 1906, hvor der var to forridere i spidsen af brudefølget, der bestod af 28 hestevogne. Forriderne skulle ride til Haderup kirke og tilbage til følget tre gange og det samme på hjemturen.

Hvordan Peder Pøhls musik har lydt, kender vi kun gennem andres beretninger, da der ikke findes lydoptagelser med Peder Pøhl. Den bedste beskrivelse har vi fra

andre spillemænd, der har spillet sammen med ham, lært af ham og videregivet melodierne til de kommende generationer. De, der har oplevet Peder Pøhl spille, har med ord givet et levende billede af hans karakteristiske spillestil. Overleveringen af musikken fra Peder Pøhl er fortrinsvis sket ved direkte kontakt uden brug af noder. Musikken i de følgende generationer har været gehørsmusik, hvor kroppen har haft overordentlig stor betydning ved frembringelsen af rytmen i musikken. En rytme, hvor hele kroppen blev og bliver brugt. Der findes talrige beskrivelser af, hvordan Peder Pøhl brugte fødder, arme, violin, ja selv hovedet blev brugt til at frembringe den særegne rytme. – Spillemåden eller den specielle rytme har været central hos alle i denne familietradition, hvor musikken i generationer har været spillet efter gehør, og hvor kroppen har haft overordentlig betydning ved frembringelsen af rytmen i musikken. I familien talte man om den specielle takt der blev spillet, og hvor hele kroppen blev brugt.

Og når vi ikke har lydoptagelser af Peder Pøhl, og nu kun kan opleve de to næste generationers spillemåde og stil på film og lydoptagelser, er det bemærkelsesværdigt, at fjerde generation kan opleves i spillevende live den dag i dag, og at de spiller med den samme dialekt og autencitet i udtrykket som deres familie i tidligere generationer.